

Rioleren of ter plaatsse zuiveren?

**Van 2002 tot 2005 zou de lozing van zo'n 147.500 percelen moeten worden gesa-
neerd. In 2002 ging men er vanuit dat die
sanering zou plaatshebben door circa
64.000 percelen aan te sluiten op druk-
riolering en 84.000 percelen te voorzien
van een IBA-installatie. Thans is slechts
naar schatting eenderde van de huishou-
dens in buitengebieden aangesloten op
de riolering of heeft een IBA-systeem.**

Techniek

Tekst: Will Scheffer

Fotografie: Industrie

Onlangs is de Groep Techniek van de Beleidsafdeling van Uneto-VNI verzocht de GK afdeling Gelderland Noord West bij te praten over de plicht tot aansluiting op de riolering, ofwel over de vraag 'rioleren of zuiveren'. Dat is niet zo verwonderlijk, omdat vanaf 1 januari van dit jaar ongezuiverde lozing in de bodem of op het oppervlaktewater verboden is. In 2001 waren 264.000 van de 16 miljoen inwoners nog niet aangesloten op een openbare riolering. 88.000 Inwoners loosden op de bodem en 176.000 op oppervlaktewater. Het antwoord op de vraag 'rioleren of zuiveren' zit opgesloten in vier wetten: Woningwet, Wet Milieubeheer, Wet verontreiniging oppervlaktewateren (Wvo) en de Wet Bodembescherming. Het doel van rioleren is de inzameling van afvalwater en het transport ervan naar de rioolwaterzuiveringsinstalla-

*De klasseninde-
ling van IBA's
sluit aan bij de
gebiedseigen-
schappen waarin
deze systemen
worden
geplaatst.*

tie. Ook hemelwater is afvalwater, maar in veel gevallen kan het rechtstreeks naar het oppervlaktewater worden getransporteerd. Hemelwater kan ook binnen de perceelgrens en op straat- of in wijkniveau in de bodem worden geïnfiltreerd. De riolering kent een aantal subsystemen: de binnenriolering tot 0,5 m buiten de gevel (voorschrift in het Bouwbesluit), de buitenriolering tot de perceelgrens (voorschrift in de gemeentelijke Bouwverordening) en de openbare riolering vanaf de perceelgrens tot aan het overnamepunt van de Waterkwaliteitsbeheerder (de zorgplicht van gemeenten op grond van de Wet Milieubeheer). Het openbaar riool kent verschillende type stelsels: gemengd riool (circa 54 procent), gescheiden riool (circa

11,5 procent), verbeterd gescheiden riool (circa 18,5 procent) en drukriolering (circa 16 procent). De percentages hebben betrekking op een totaal van 86.452 km buis in 2002 [1].

Aansluitplicht bouwwerken

Wat schrijft het Bouwbesluit voor over de aansluiting van de (binnen)riolering op het openbaar riool? Dat is niet veel anders dan dat de riolering daarvoor een aansluitmogelijkheid moet hebben. Voor nieuwbouw geldt dit zowel voor het systeem van huishoudelijk afvalwater als voor hemelwater. Beide systemen mogen worden samengevoegd, tenzij er een openbaar riool aanwezig is dat uitsluitend is bestemd voor de afvoer van hemelwater. De in het Bouwbesluit aangewezen norm NEN 3215

schrijft voor dat die samenvoeging slechts buiten het gebouw onder het maaiveld mag plaatshebben. In het hemelwaterafvoersysteem moet dan een ontlastput zijn opgenomen. Een eis tot daadwerkelijke aansluiting op het openbaar riool kent het Bouwbesluit niet. Dat is namelijk een voorschrift over het gebruik van een bouwwerk. In het kader van de Woningwet is het de gemeentelijke Bouwverordening die daarvoor eisen moet stellen. De plaats en de hoogte van het aansluitpunt waar de riolering op het openbaar riool kan worden aangesloten, zijn afhankelijk van het type rioolstelsel en de ligging ervan. Als in de buurt van het perceel geen openbare riolering aanwezig is, dan kan de gemeente een vrijstelling van de aansluitplicht verlenen. De grens voor de aansluitplicht is gesteld op 40 m. Gemeenten hebben op grond van de Wet milieubeheer de zorgplicht voor de aanleg van de openbare riolering. De gemeente kan van haar zorgplicht tot aanleg ervan worden ontheven door de provincie. Dat kan het geval zijn als de kosten voor de aanleg niet in verhouding staan tot het milieurendement dat het oplevert. De criteria die hiervoor worden gehanteerd zijn per provincie verschillend. In grote lijnen komt het provinciaal ontheffingenbeleid steeds neer op een omslagbedrag dat de grens vormt tussen doelmatig rioleren en niet meer doelmatig rioleren. Het bedrag ligt meestal rond 7.000 euro voor niet-kwetsbare gebieden. Voor de kwetsbare gebieden ligt het omslagbedrag meestal rond 10.000 euro en voor zeer kwetsbare gebieden rond 15.000 euro. Een groot aantal provincies en waterschappen stimuleert en subsidieert gemeenten voor een verbreding van haar zorgplicht. Er wordt dan een ruimere uitleg gegeven aan de zorgplicht van de gemeente voor de doelmatige inzameling en het doelmatige transport van afvalwater. De gemeente rekent dan eveneens de aanleg en het beheer van IBA's (individuele behandeling van afvalwater) tot haar zorgplicht.

Lozingenbesluiten

Als voor een bouwwerk op grond van de bouwregelgeving ontheffing is verleend van de aansluitplicht of als een openbare riolering ontbreekt, dan zijn zogenoemde lozingenbesluiten van toepassing. Deze zijn het Lozingenbesluit Bodembescherming dat in werking is getreden op 1 juli 1990, en het Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater dat in werking is getreden op 1 maart 1997. In de lozingenbesluiten is vastgelegd in welke situaties en onder welke voorwaarden het lo-

type lozing	binnen afstandscriterium *)	buiten afstandscriterium *)
I beperkt (< 10 l.e.), bestaand	< 40 meter (gebouw) lozing in de bodem verboden	≥ 40 meter (gebouw) vóór 1-1-2005 voorziening treffen die voldoet aan artikel 6 t/m 9 van het LB (septic tank + infiltratievoorziening)
II beperkt (< 10 l.e.), nieuw	< 40 meter (perceelgrens) lozing in de bodem verboden	≥ 40 meter (perceelgrens) direct voorziening treffen die voldoet aan artikel 6 t/m 9 van het LB (septic tank + infiltratievoorziening)
III omvangrijk bestaand 10-25 l.e. 25-50 l.e. 50-100 l.e. 100-200 l.e.	< x meter (gebouw) lozing in de bodem verboden tot 100 m tot 600 m tot 1.500 m tot 3.000 m	≥ x meter (gebouw) direct voorziening treffen die voldoet aan artikel 15 t/m 18 van het LB
IV omvangrijk nieuw 10-25 l.e. 25-50 l.e. 50-100 l.e. 100-200 l.e.	< x meter (perceelgrens) lozing in de bodem verboden tot 100 m tot 600 m tot 1.500 m tot 3.000 m	≥ x meter (perceelgrens) direct voorziening treffen die voldoet aan artikel 15 t/m 18 van het LB
V omvangrijk (> 200 l.e.) koelwater overige vloeistoffen	lozing in de bodem verboden verboden, ontheffing voor 10 jaar mogelijk op grond van artikel 24 verboden, ontheffing voor 4 jaar mogelijk op grond van artikel 25 lid 2.	
Toelichting: *) afstand tot openbare of gemeentelijke riolering l.e. = lozingseenheden (een woning telt voor 3 lozingseenheden; een slaapplek voor een hotel, pension enzovoort telt voor 1 lozingseenheid; in andere gevallen telt elke 50 m ³ waterverbruik voor 1 lozingseenheid) LB =Lozingenbesluit Bodembescherming		

Tabel 1. Regelgeving Lozingbesluit Bodembescherming (bron: Isso-publicatie 70-2).

type lozing	Binnen afstandscriterium *)	Buiten afstandscriterium *)
I beperkt (< 10 i.e.), bestaand	< 40 meter (gebouw) lozing op het oppervlaktewater verboden	≥ 40 meter (gebouw) IBA-systeem
II beperkt (< 10 i.e.), nieuw	< 40 meter (perceelgrens) lozing op het oppervlaktewater verboden	≥ 40 meter (perceelgrens) Wvo-vergunning
III omvangrijk bestaand 10-25 i.e. 25-50 i.e. 50-100 i.e. 100-200 i.e.	< x meter (gebouw) lozing op het oppervlaktewater verboden tot 100 m tot 600 m tot 1.500 m tot 3.000 m	≥ x meter (gebouw) Wvo-vergunning
IV omvangrijk nieuw 10-25 i.e. 25-50 i.e. 50-100 i.e. 100-200 i.e.	< x meter (perceelgrens) lozing op het oppervlaktewater verboden tot 100 m tot 600 m tot 1.500 m tot 3.000 m	≥ x meter (perceelgrens) Wvo-vergunning
V omvangrijk (> 200 i.e.)	Wvo-vergunning	
Toelichting: *) afstand tot openbare of gemeentelijke riolering i.e. = inwonerequivalenten		

Tabel 2. Regelgeving Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater (bron: Isso-publicatie 70-2).

zen via een IBA-systeem is toegestaan. Bepalend voor de vraag of een IBA-systeem is toegestaan, zijn onder meer de afstand tot de openbare riolering en de omvang van de lozing. Een overzicht daarvan is weergegeven in de tabellen 1 tot en met 3.

IBA-systemen zijn er in verschillende uitvoeringen, zoals septic tank, biorotor, helofytenfilter, oxidatiebed en actief-slibstelsysteem. Deze systemen worden getest en op basis van de behaalde effluentprestaties geclassificeerd en gecertificeerd. Onderscheiden worden IBA-klasse I, II, III A en III B. De klassenindeling van de IBA's sluit aan bij de gebiedseigenschappen waarin deze systemen worden geplaatst. De gebieden zijn verdeeld in niet-kwetsbaar, kwetsbaar en zeer kwetsbaar voor het milieu. Het aanwijzen ervan is een zaak van de provincie in samenwerking met de waterkwaliteitsbeheerder. Voordat behandeld afvalwater wordt geloosd in de bodem moet via onderzoek worden vastgesteld wat de aanwezige grondsoorten met de daarbij behorende infiltratieklasse zijn. Ook moet de gemiddelde grondwaterstand worden vastgelegd.

Uitgebreide informatie over IBA-systemen en de aanleg ervan is te vinden in Isso-publicatie 70-2. Deze publicatie bestaat uit twee delen. Deel 1 handelt over de toepassing van IBA-systemen, waarin aan de orde komen de wet- en regelgeving, de theorie over afvalwater en bemonstering en beschrijving van de systemen. Deel 2 handelt over de aanleg van IBA-systemen. Actuele informatie over wet- en regelgeving, kosten en certificering is te vinden in [3], [4] en [5].

Hemelwaterinfiltratie

Sinds 1 januari 2003 kan in de Bouwverordening de verplichting zijn voorgeschreven om het hemelwater niet op traditionele wijze af te voeren naar het openbaar riool of naar oppervlaktewater. Met dit voorschrift wordt beoogd het hemelwater aan de bodem toe te voegen om op deze wijze zo veel mogelijk bij te dragen aan de instandhouding van het grondwaterpeil en het tegengaan van verdroging van het milieu. Afhankelijk van de grootte van het erf en de bodemgesteldheid kan ter plaatse de bedoelde infiltratievoorziening bestaan uit een in de grond aangebrachte infiltratieput, een drainage, en grindbak, een bezinkingsvijver of een daarmee gelijk te stellen voorziening. In de toelichting van de (Model) Bouwverordening staat dat richtlijnen voor dergelijke voorzieningen kunnen worden ontleend aan Isso-publicatie 70-1 'Hemelwater binnen

feitelijke situaties op het moment van inwerkingtreding van het besluit (1 maart 1997)			lozing welke, voorheen buiten de afstanden, binnen de afstandscriteria komt te liggen door feitelijke aanleg van riolering na inwerkingtreding van het besluit (1 maart 1997)
I beperkt, bestaand	< 40 meter (gebouw) (art. 12) - voldoende voorziening: na 5 jaar lozingsverbod - overige gevallen: na 3 jaar lozingsverbod	≥ 40 meter (gebouw) (art. 13) geen of onvoldoende voorziening: tot 1-1-2005 om IBA aan te schaffen	uitbreidende riolering (art. 14) vanaf tijdstip waarop aansluiting op riolering mogelijk is in geval van voldoende voorziening: 5 jaar
II beperkt, nieuw	< 40 meter (perceelgrens) geen overgangsbepalingen	≥ 40 meter (perceelgrens) vergunning verplicht	overige gevallen: geen overgangsbepalingen, d.w.z. binnen 40 meter direct lozingsverbod; direct aansluiten.
III omvangrijk, bestaand	< x meter (gebouw) (art. 15) - 10 jaar, indien in art. 1 Wvo-vergunning een voorziening is voorgeschreven - 3 jaar in de overige gevallen	≥ x meter (gebouw) vergunning verplicht	uitbreidende riolering (art. 16) vanaf tijdstip waarop aansluiting op riolering mogelijk is: - 10 jaar, indien in art. 1 Wvo - vergunning een voorziening is voorgeschreven - 3 jaar in de overige gevallen
IV omvangrijk, nieuw	< x meter (perceelgrens) geen overgangsbepalingen	≥ x meter (perceelgrens) vergunning verplicht	

Tabel 3. Overgangsrecht Lozingenbesluit Wvo huishoudelijk afvalwater (bron: Isso-publicatie 70-2)

de perceelgrens'. De aanvrager van een bouwvergunning moet van tevoren (laten) onderzoeken welke van de genoemde infiltratievoorzieningen, gelet op de ter plaatse aanwezige bodemgesteldheid en grondwaterstand, voor zijn bouwplan geschikt is. Bij het ontwikkelen van een bestemmingsplan of grootschalig bouwproject zal een dergelijk onderzoek in de praktijk reeds in het kader van het vooronderzoek door de projectontwikkelaar zijn verricht. De uitkomsten ervan kunnen door de projectontwikkelaar of van gemeentewege beschikbaar worden gesteld. □

Bronnen en verwijzingen

- [1] Riool in Cijfers 2002-2003, Stichting Riored.
- [2] Isso-publicatie 70-2 'Individuele behandeling van afvalwater (IBA)', rapporteur ing. B. van der Vegte (Kiwa), april 2000.
- [3] IBA-systemen, GWV-zakboekje 2005, Reed Business Information, Bouw & Infra.
- [4] www.ibahelpdesk.nl.
- [5] www.kiwa.nl.
- [6] Isso-publicatie 70-1 'Hemelwater binnen de perceelgrens', rapporteur ir. E.C. Hartman (DHV), september 2000.
- [7] Waterdossier op www.uneto-vni.nl.

De einddatum 1 januari 2005

De overgangstermijnen van de lozingenbesluiten zijn op 1 januari 2005 afgelopen. Thans is naar schatting slechts eenderde van de huishoudens in buitengebieden aangesloten op de riolering of voorzien van een IBA-systeem. Ondanks dit teleurstellend resultaat van de saneringsoperatie van ongezuiverde lozingen komt er geen uitstel van het lozingsverbod. De datum van 1 januari 2005 is wettelijk vastgelegd en lozende perceel eigenaren zijn dus in overtreding.

Vrom wil de individuele lozers echter nog niet aanpakken, omdat het voor hen in veel gevallen nog niet duidelijk is wat er moet en gaat gebeuren. Het rijk stelt zich op het standpunt dat nu in elk geval door alle gemeenten duidelijkheid moet zijn gegeven over het al dan niet toepassen van de verbrede zorgplicht en over de termijnen waarbinnen een en ander wordt gerealiseerd. De verbrede zorgplicht biedt de betrokken overheden (gemeenten en waterschappen) de mogelijkheid om in (delen van) de nog niet gerioleerde gebieden als alternatief voor de aanleg van riolering te kiezen voor IBA's, waarbij de overheid de zorg van de burger voor het zuiveren overneemt. Vrom gaat alle gemeenten langs om te kijken of er deugdelijke saneringsplannen zijn voor de nog niet gesaneerde lozingen.